

Milli Kültür Araştırmaları Dergisi (MİKAD) / Cilt 5 - Sayı 2

Sorumlu Yazarlar: Hasan YAVUZER / Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi,
Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji. Doç. Dr.

hasanyavuzer@nevsehir.edu.tr ORCID ID: 0000-0002-6672-156X

Atıf: YAVUZER, H. (2021). 5. Yılında 15 Temmuz Darbesi, Milli Kültür Araştırmaları Dergisi, Cilt5,
Sayı2, s. 47-73.

Makale Gönderim Tarihi: 15 Kasım 2021 / Kabul Tarihi: 5 Aralık 2021

5. YILINDA 15 TEMMUZ DARBESİ

ÖZET

Tarihin pek çok döneminde ve dünyanın pek çok yerinde mevcut yönetimi devirmek ve yönetimi ele geçirmek amacıyla farklı yöntemlere başvurulmuş, onlardan bir tanesi de darbe olmuştur. Geçmişte dünyanın pek çok yerinde görülebilen bir durum olan darbe günümüzde de halen devam etmektedir.

Cumhuriyet döneminde ülkemizde de çeşitli darbe ve muhtıralar yaşanmıştır. Bunun en son örneği de 15 Temmuz 2016 tarihinde yaşanmıştır. Asker kıyafeti giymiş bir kısım terörist, demokratik usullerle gerçekleştirilen seçim ile işbaşına gelen hükümeti devirmek ve yönetimi ele geçirmek için darbe teşebbüsünde bulunmuştur.

15 Temmuz gecesinde yaşanan darbe girişimi ile de hiçbir düşmanın ve düşman devletin dahi cesaret edemediği ve başvuramadığı bir alçaklığa başvurulmuştur. Türkiye Büyük Millet Meclisi, Cumhurbaşkanlığı Külliyesi, Genel Kurmay Başkanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT), Özel Kuvvetler Komutanlığı, TÜRKSAT gibi ülkenin en mahrem, en kutsal ve en önemli yerleri bombalanmıştır. Başta buralar olmak üzere devlet kurumlarını ve devlet adamlarını korumak için gelen silahsız kişiler üzerine haince saldırılar yapılmış, bombalar atılmıştır. Bu hain saldırılar hem asker ve polis elbisesi giymiş hem de yıllarca Türk silahlı kuvvetleri ve emniyet teşkilatından ekmek yemiş, asker ve polis kıyafetli hain teröristler tarafından gerçekleştirilmiştir. Yine bu hain saldırıları devletin uçağı, helikopteri, tankı, topu, zırhlı araçları ve düşman için kullanılmak amacıyla alınan askeri mühimmat ve mermiler ile yapmışlardır.

15 Temmuzdaki darbe gecesi yaşanan gelişmelere göre bu darbedeki amacın sadece mevcut hükümeti devirmek ve yönetimi ele geçirmek değil, ülkeyi bölüp parçalamak ve kaos ortamına sürüklemek olduğu anlaşılmaktadır.

Bu çalışmada 15 Temmuz 2016'da Türkiye'de gerçekleştirilen darbe girişimi konu edilecek, darbe gecesi ve sonrası yaşanan gelişmeler analiz edilecektir. Ayrıca 5. yılında 15. Temmuz darbe girişimi ve yaşanan gelişmeler farklı boyutları ile ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi, darbe, muhtıra, e-muhtıra, 15 Temmuz, Türkiye

5TH ANNIVERSARY of JULY 15 COUP

ABSTRACT

In many periods of history and in many parts of the world, different methods have been applied to overthrow the then current administration and take over the administration. One of these attempts is the coup. The coup is not just for our country; it is a situation that can be seen in many parts of the world. This situation continues as it has in the past. The last example of this happened on July 15th, 2016 in Turkey. Some terrorists dressed in military uniforms have attempted coups in order to overthrow the inward government and take over the administration that were elected by democratic elections.

With the coup attempt that took place on the 15th of July, the enemy and the enemy state could not even dare resort to a low ship. The most intimate, most holy, and most important places of the country such as the Grand National Assembly of Turkey, the Presidency Complex, the General Staff, General Directorate of Security, National Intelligence Organization (MIT), Special Forces Command, and Türksat were bombed. There were treacherous attacks on the unarmed people who came to protect state institutions and statesmen, especially bombs, and those bombs were thrown. These treacherous attacks were worn by not only soldiers and policemen, but also as treacherous terrorists with soldiers and policemen who shared bread with Turkish armed forces and police forces for years. Again, these treacherous attacks were made with the aircraft of the state, helicopters, tanks, cannons, armored vehicles and military ammunition, as well as ammunition to be used on the enemy.

According to the developments of the night of coup on 15th July, it is understood that the purpose of this narrowness is not to overthrow and take over the current government, but to divide the country, to have it disintegrated, and have it drift into chaos. In this study, the coup attempt conducted in Turkey on July 15 will be discussed, along with other coups and memories living in our country, and a sociological analysis will be done.

In this study, the coup attempt that took place in Turkey on July 15, 2016 will be discussed, and the developments that took place during the night of the coup and after will be analyzed. In addition, the 15th July coup attempt in its 5th year and the developments will be discussed with different dimensions.

Keywords: Democracy, coup, memorandum, e-memorandum, 15 July, Turkey

GİRİŞ

Tarihin pek çok döneminde ve dünyanın pek çok yerinde mevcut yönetimi devirmek ve yönetimi ele geçirmek amacıyla farklı yöntemlere başvurulmuştur. Onlardan bir tanesi de darbedir. Darbe sadece bizim ülkemize mahsus bir şey olmayıp, dünyanın pek çok yerinde de görülebilen bir durumdur (Kırpık 2018: 9-11). Bu durum geçmişte olduğu gibi günümüzde de dünyanın farklı yerlerinde halen devam etmektedir. Cumhuriyet döneminde ülkemizde de çeşitli darbeler olmuş, bunun en son örneği de 15 Temmuz 2016 da yaşanmıştır.

Bu çalışmada 15 Temmuz 2016 da Türkiye’de gerçekleştirilen darbe girişimi konu edilecek, darbe gecesi ve sonrası yaşanan gelişmeler analiz edilecektir. Ayrıca 5. yılında 15 Temmuz darbe girişimi ve yaşanan gelişmeler farklı boyutları ile ele alınacaktır.

Amacı: Çalışmada Türkiye’de demokratik usullerle işbaşına gelmiş bir iktidarı silah zoruyla devirmeye ve yönetimi ele geçirmeye çalışan kişi ve kişiler ile böyle bir girişimde bulunan örgütün temel amacını ortaya çıkarmak, darbeye zemin hazırlayan sebepler ve darbe girişiminin sonuçlarını ortaya koymak amaçlanmaktadır. Bir diğer amacımız da darbeye karşı vatandaşın verdiği güçlü tepkiyi ve bunun arkasında yatan nedenleri araştırmaktır. Bir başka amacımız ise geçen 5 yıl içerisinde bu konuda yaşanan gelişmeleri ortaya koymaktır.

Önemi: Türkiye demokratik bir ülkedir. İş başındaki hükümet de demokratik kurallar gereği yapılan seçim ile iş başına gelmiştir. İktidardaki Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) ve bu parti yönetiminin oluşturduğu hükümetin icraatları yıllardan beri vatandaşın ciddi destek görmüştür. 2001 yılında kurulan Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) girmiş olduğu ilk seçim olan 2002 yılından beri katıldığı her seçimden oyunu artırarak çıkmış ve %50 oy oranı ile her iki kişiden birinin desteğini alarak işbaşına gelmiştir. İktidarı döneminde de gerek iç gerekse bölgesel ve uluslararası arenada ülkeyi başarı ile temsil etmekte, hem bölge ülkeleri hem de dünya genelinde Türkiye’nin itibarı her geçen gün daha da artmaktadır. Böyle bir dönemde darbeyi gerektiren ne siyasi, ne sosyal, ne ekonomik, ne de başka bir neden bulunmamaktadır.

Bir diğer durum da 15 Temmuz 2016 tarihinde gerçekleşen bu darbe gerek ülkemizde gerekse dünya genelinde yapılan hiç bir darbeye benzememektedir. Bu darbe yönetimi değil, ülkeyi yıkmaya ve ülkede kaos ortamı oluşturmaya yönelik bir kalkışma olarak dikkat çekmektedir. Böyle ciddi bir konuyu ele almak çalışmanın önemini ortaya koymaktadır. Çalışmaya önem kazandıran bir diğer husus da geçen 5 yıl içerisinde konu ile ilgili yaşanan gelişmeleri kamuoyu ile paylaşmaktır.

Sınır: Çalışmada 15 Temmuz 2016’daki darbe girişimi ele alınacak, ülke genelinde insanların tepkileri üzerinde durulacaktır. Darbe girişiminin üzerinden geçen 5 yıllık süre içerisindeki gelişmeler değerlendirilecektir.

Yöntem: Darbeler ile ilgili literatür taraması yapılacak, konuyla ilgili nitel ve nicel araştırma yöntemlerinden yararlanılacaktır. Gerek devlet yönetimi, gerek yerel yönetimler ve gerekse de vatandaşların bu konudaki yaklaşımlarını tespit edebilmek amacıyla resmi açıklamalar, yazılı talimatlar ve düzenlenen eylemler ve yaşanan gelişmeler değerlendirilecektir.

1- Türkiye’de Darbe ve Muhtıralar

İnsanlık tarihi pek çok darbe ve darbe girişimi ile doludur. Bunlardan bir kısmı başarılı olmuş, bir kısmı başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Her iki halde de demokrasi adına ülkede ciddi sıkıntılar yaşanmış, uluslararası arenada ülke için kaos ortamları oluşmuştur. Aynı durum Türkiye için de söz konusu olmuş, Cumhuriyet döneminde Türkiye’de de çeşitli darbe ve muhtıralar yaşanmıştır.

İlk darbe 27 Mayıs 1960 tarihinde gerçekleşmiş, ikinci darbe 12 Eylül 1980 tarihinde yaşanmıştır. 1960 darbesinden sonra Başbakan Adnan Menderes, Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ve Maliye Bakanı Hasan Polatkan idam edilmiştir. Bu darbeler ile mevcut yönetimler devrilerek yöneticiler tutuklanmış, siyasi yasaklar getirilmiş, siyasi partiler kapatılmış ve demokrasi askıya alınmıştır (Yavuzer 2018: 63). Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın da belirttiği gibi 27 Mayıs 1960 darbesiyle demokrasi ve kalkınma dönemi acı bir şekilde sona erdirilmiştir. Hükümeti zorla devirenler bununla kalmamış, milli iradenin tecelligahı olan Meclis'i kapatmış, milletin temsilcilerini önce zindanlara atmış, sonra da darağacına göndermiştir (Erdoğan 2017: V-VI). Bunlardan ayrı olarak 12 Mart 1971 ve 28 Şubat 1997 de verilen muhtıralar ile hükümet düşürülmüş, 27 Nisan 2007 tarihindeki e muhtıra karşısında AK Parti hükümetinin kararlı tutumu sayesinde hükümet düşmemiş, siyasi yasaklar getirilmemiş, demokrasi askıya alınmamıştır. Ancak ülkede siyasi, sosyal, psikolojik ve ekonomik açıdan ciddi sorunlara sebep olmuştur (Bircan 2017: 9). En son darbe kalkışması ise 15 Temmuz 2016 tarihinde gerçekleştirilmiştir.

Gerek ülkemizde gerekse dünyanın farklı yerlerinde yaşanan darbeler ve muhtıralar ülkede sosyal, siyasal, kültürel ve ekonomik hayatı olumsuz etkilediği gibi demokrasi ve insan haklarına da büyük darbeler vurmuştur. Her bir darbe içerde sosyal, siyasal ve ekonomik alanda pek çok zarar verdiği gibi uluslararası arenada da ülkeyi zor durumlara sokmuştur.

2- 15 Temmuz Darbe Girişimi

15 Temmuz 2016 tarihinde Türkiye'de, gerek ülkemizde gerekse dünyadaki darbe girişimi ve darbelerden farklı bir kalkışma olmuştur. Kalkışmanın seyrinden hedefin, yönetimi devirmek ve iktidarı ele geçirmekten ziyade ülkeyi bölüp parçalamak ve ülkeyi kaos ortamına çekmek olduğu anlaşılmıştır. Her vesile ile Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve İçişleri Bakanı Süleyman Soylu'nun da belirttiği gibi 15 Temmuz hain darbe girişiminde milletimizin egemenlik haklarına, demokrasimiz ve Türkiye Cumhuriyetinin değerlerine doğrudan ve açıktan bir saldırı gerçekleştirilmiştir (İçişleri Bakanlığı Yayınları 2019: 6). Bu darbe girişiminde devletin başı Cumhurbaşkanı ile devletin bekasını ve milletin can, mal ve namus güvenliğini sağlayan temel kurumlar hedef alınmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Külliyesi, Türkiye Büyük Millet Meclisi, Genel Kurmay Başkanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT), teröristlere karşı mücadelede kullanılmak üzere özel olarak yetiştirilmiş Özel Kuvvetler Komutanlığı ve Türkiye'nin Kablo TV ve tek uydu operatörü olan TÜRKSAT başta olmak üzere devletin temel kurumları bombalanmıştır. Devletine, ülkesine ve yöneticilerine sahip çıkmak için bu eylemlere karşı çıkan halkın üzerine bomba ve mermiler yağdırılmıştır. Bunu yapanlar ise o zamana kadar karıncayı dahi incitmeyen bir tip olarak görünen Fethullah Gülen liderliğindeki FETÖ terör örgütü mensupları çıkmıştır.

a- Örgütün Yapılanması

FETÖ terör örgütü, Fethullah Gülen önderliğinde 40 yılı aşkın bir sürede kullandığı taktik ile hem halkın büyük teveccühünü kazanmış hem de siyasiler ve bürokratlardan gördüğü destek ile devletin en hassas noktalarına kadar sızmıştır (İçişleri Bakanlığı Yayınları 2019: 14-18; Uzun vd. 2017). Sadece sızma değil silahlı kuvvetler, emniyet teşkilatı, yargı, üniversite, milli eğitim başta olmak üzere devletin pek çok kurumunda çok etkin olmuş ve âdeta o kurumları ele geçirmiştir (İçişleri Bakanlığı Yayınları 2019: 68-112). Bütün bunları hiç şüphe uyandırmadan yapmış, kendilerinden ve icraatlarından şüphe duyanları da kurdukları kumpaslar ile etkisiz hale getirmişlerdir.

Dini bir hareket görüntüsü ile yola çıkan bu grubun mensupları zamanla eğitim, basın, medya, ekonomi, finans, sağlık gibi konulara da el atmış, yurtiçi ve yurtdışında açtıkları okullar ile dikkatleri üzerlerine çekmiştir. En gelişmişinden en geri kalmışına kadar pek çok ülkede açtıkları okullar ve diğer eğitim kurumları ile de sadece Türkiye’de değil dünyanın pek çok yerinde teşkilatlanmışlardır (Oğuz 2017). Bütün bunları din ve eğitim gibi iki hassas konuda vatandaşın sağduyusunu istismar ederek yapmış, topladıkları hayır-hasenat, himmet ve kurban paralarını hain emellerini gerçekleştirmek için kullanmışlardır.

İlki 17 ülkenin katılımıyla 15 Mayıs 2003'te gerçekleştirilen, ondan sonraki yıllarda da daha fazla ülke ve öğrencinin katılımıyla her yıl Türkçe Olimpiyatları yapılmıştır. 2013 yılında düzenlenen 11. Uluslararası Türkçe Olimpiyatları'na 140 ülke katılmıştır. Ülkenin farklı kentlerinde çok uzun bir süre devam eden Türkçe Olimpiyatlarında farklı renk, dil, din ve kültürden yabancı uyruklu öğrencilere yaptırdıkları Türkçe konuşmalar, okuttukları şiir ve söyledikleri türküler ile de pek çok kişinin teveccühlerini kazanmışlardır. Bu teveccühü çok bilinçli kullanmışlar, bu teveccüh ve olumlu ortamı fırsat bilerek devletin ve milletin imkanlarını kendi hain amaçları için kullanma konusunda her yola başvurmuşlardır.

15 Temmuz 2016 gecesinde yaşanan darbe girişimi ile de hiçbir düşmanın ve düşman devletin dahi cesaret edemediği ve başvuramadığı bir alçaklığa başvurmuşlardır. Türkiye Büyük Millet Meclisi, Cumhurbaşkanlığı Külliyesi, Genel Kurmay Başkanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT), Özel Kuvvetler Komutanlığı ve Türksat gibi ülkenin en kutsal, en mahrem ve en önemli yerlerine haince saldırılar yapmışlardır. Bu hain saldırılar hem asker ve polis elbisesi giymiş hem de yıllarca Türk silahlı kuvvetleri ve emniyet teşkilatından ekmeğ yemiş, asker ve polis kıyafetli hain teröristler tarafından yapılmıştır. Yine bu hain saldırıları devletin uçağı, helikopteri, tankı, topu, zırhlı araçları ve düşman için kullanılmak amacıyla alınan askeri mühimmat ve mermiler ile yapmışlardır.

b- 15 Temmuz Darbe Girişimi ve Gelişen Olaylar

15 Temmuz 2016 da akşam saatlerinde Ankara ve İstanbul'da önemli devlet kurumlarının önü ve etrafı ile havaalanlarında ve İstanbul'daki köprülerde askeri bir hareketlilik yaşanmıştır. Halk bu hareketliliği terör saldırısı veya terör ile mücadelede uygulanan bir hareketlilik olarak değerlendirmiş ve yapılan askeri hareketliliğin ne olduğuna bir anlam verememiştir. Daha sonra başta Genel Kurmay Başkanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü ve diğer resmi kurumlar, köprüler ve havaalanları işgal edilip çeşitli yerlerde bombalamalar başlayınca işin seyri değişmiş ancak gecenin geç saatlerine kadar asker ve sivil hiçbir yetkiliden konuyla ilgili hiçbir açıklama gelmemiştir. Bu süreçte büyük bir bilgi kirliliği etrafı sarmış, televizyon, radyo ve sosyal medya başta olmak üzere her tarafta farklı yorumlar yapılmıştır.

Darbe gecesi dönemin Genelkurmay Başkanı Hulusi Akar, Kara Kuvvetleri Komutanı Salih Zeki Çolak, Hava Kuvvetleri Komutanı Abidin Ünal, Jandarma Genel Komutanı Galip Mendi, Genelkurmay 2. Başkanı Yaşar Güler, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Fahri Kasırga ve bazı üst düzey komutanlar darbeyi gerçekleştiren askerler tarafından rehin alınmıştır.

Marmaris'te bulunan Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ı rehin almak veya öldürmek için de özel bir tim görevlendirilmiştir. Bu özel tim Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ı teslim almak veya öldürmek için yola çıkmış, ancak Cumhurbaşkanının ifadesine göre kendisinin 15-20 dakika önce bulunduğu yerden ayrılmış olmasıyla darbeciler bu planlarını gerçekleştirememişlerdir.

Tüm gelişmelere rağmen büyük bir merak ve şaşkınlık içinde yetkililerden gelecek açıklamanın beklendiği bir anda ilk açıklamayı Başbakan Binali Yıldırım yapmıştır. Herkes askeri hareketliliği anlamaya çalışırken dönemin Başbakanı Binali Yıldırım, saat 23.02'de televizyon kanallarına bağlanarak şu açıklamayı yapmıştır (NTV 2016, 15 Temmuz):

“Doğrusu Bir kalkışma ihtimali üzerinde duruyoruz. Belli ki emir komuta zincir olmadan asker içerisindeki bazı kişilerin kanunsuz bir eylemi söz konusu. Ancak vatandaşlarım ve milletim şunu bilsin ki demokrasiye herhangi bir zarar getirecek hiçbir faaliyete izin verilmeyecektir. Bu bir.

İkincisi Türkiye Cumhuriyeti hükümeti vatandaşın, milletin seçtiği, milletin iradesini temsil eden hükümet işbaşındadır. Bunun iş başından gitmesi ancak milletin kararı ile olur bu bilinmelidir. Bu kalkışmayı yapanlar, bu çılgınlığı yapanlar, bu kanunsuz eylemin içerisinde olanlar da en ağır şekilde bedelini ödeyecektir.

Vatandaşlarımızın bunu bilmesini istiyorum. Asla ve asla bu gibi kalkışmalara pabuç bırakmayacağız.

Vatandaşlarımız sakın olsunlar ama asla ve asla bu ve buna benzer çılgınlıklara da müsaade etmeyeceğimizi bilsinler.”

Bir soru üzerine de: “Kalkışma olduğu doğrudur. Belirli bölgelerde sorumsuzca devletin emanet ettiği silahları, araçları alıp vatandaşların üzerine giden, onları yere yatırıp etkisiz hale getirmeye çalışan bir takım gruplar var. Bu grupların kim olduğu ve hangi amaçla hareket ettiklerini kısa sürede anlayacağız ve gereğini yapacağız. Milletimiz rahat olsun. Asla ve asla yasa dışı, demokrasiyi kesintiye uğratabilecek faaliyetlere müsamaha edilmeyecektir. Güvenlik güçlerimiz harekete geçmiştir. Gereği yapılacaktır.”

Başbakan Binali Yıldırım’ın yaptığı ve durum tespiti açısından önemli olan bu konuşma halka ayrı bir heyecan ve ümit vermiş, ancak belirsizlikleri giderecek ve vatandaşı rahatlatıcak bir durum ortaya koymamıştır. Belirsizliklerin devam ettiği gecede darbeciler Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu (TRT)’ye de baskın yapmış ve TRT ele geçirilerek daha önceden hazırladıkları hain bildiriye TRT’den okutmuşlardır. 16 Temmuz 2016 tarihinde 00.15’de “Yurtta Sulh Konseyi” adına okutulan bildiriye TSK’nin yönetime el koyduğu, ülke genelinde sıkıyönetim ilan edildiği ve sokağa çıkma yasağı getirildiği mesajını kamuoyu ile paylaşmışlardır (Uzun vd. 2017: 56). TRT’deki bu açıklamadan sonra yaşanan hareketliliğin sebebi daha net anlaşılmış ve bir darbe girişimi olduğu belli olmuştur. Belirsizlik daha farklı bir boyuta ulaşmıştır. Bildirinin TRT ekranlarından kamuoyuna duyurulması Başbakan Binali Yıldırımın verdiği mesajın önemini ortadan kaldırmıştır.

Konu ile ilgili en çarpıcı ve gecenin seyrini değiştiren açıklamayı 16.07.2016 tarihinde 00.38’de (CNNTürk 2017, 20 Nisan) Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan yapmıştır. Uçakta iken CNN TÜRK Ankara Temsilcisi Hande Fırat’ın cep telefonundan FaceTime üzerinden canlı yayına bağlanan Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın yaptığı o konuşma ve verdiği mesajın kamuoyuna duyurulması gecenin ve darbenin seyrini değiştirmiştir. Cumhurbaşkanı yaptığı kısa ve öz konuşmada bir kısım hainin darbe girişiminde bulunduğunu dile getirerek bunlara engel olmak için halkın meydanlara ve havaalanlarına inmeleri çağrısında bulunmuş, ben de meydanlara ineceğim demiş ve şunları söylemiştir.

Fotoğraf 1: Cumhurbaşkanı Erdoğan açıklama yaptı.

"Bugünkü bu gelişme gerçekten Silahlı Kuvvetlerimizin içerisindeki bir azınlığın ne yazık ki kalkışma hareketidir ve bu malum yapıya ait, paralel yapılanmanın teşvik ettiği, üst akıl olarak onların kullandığı bir harekettir. Ülkemizin birliği, beraberliği, bütünlüğüne yönelik bu harekete karşı inanıyorum ki milletçe vereceğimiz güzel bir cevapla bunlar gerekli olan cezayı alacaklardır.

Bu arada milletime de bir çağrı yapıyorum, oda şudur, milletimizi illerimizin meydanlarına davet ediyorum. Havalimanlarına davet ediyorum ve milletçe meydanlarda, havalimanında toplanalım ve bunların o azınlık grubu, tanklarıyla, toplarıyla gelsinler ne yapacaklarsa halka orada yapsınlar. Meydanlardan bunlara gereken cevabı hep beraber verelim. Halkın gücünün üstünde bir güç ben tanımadım bugüne kadar. Ben de Cumhurbaşkanı olarak meydana geliyorum" dedi (CNNTürk 2016, 16 Temmuz).

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın, CNN Türk'te yaptığı bu canlı telefon bağlantısında, halkı sokaklara, meydanlara ve havaalanlarına davet etmesi ile kadın erkek, genç ihtiyar binlerce, yüz binlerce kişi sokaklara, meydanlara, devlet binalarına, köprülere ve havaalanlarına koşmuştur. Sadece sokaklara, caddelere, meydanlara ve havaalanlarına koşmakla kalınmamış, oralara gidenler darbenin başarısız olması ve ülke için hayati önem taşıyan yüce mekanların ve devlet büyüklerinin korunması için canlarını siper etmişlerdir. Cumhurbaşkanlığı Külliyesinde, Emniyet Genel Müdürlüğünde, Genel Kurmay Başkanlığında, Boğaziçi Köprüsünde, Özel Kuvvetler Komutanlığında, TÜRKSAT'ta ve diğer yerlerde canları pahasına silahların, tankların,

topların ve zırhlı araçların önüne durarak, tekerlerin altına yatarak ve halka mermi yağdıran zırhlı araçların üstüne çıkarak ölümü pahasına onlara engel olmuşlardır. O gece asker ve polislerden olduğu gibi sivil vatandaşlardan da çok sayıda ölen ve yaralanan olmuş, ancak topyekûn milletin gösterdiği bu kararlı tutum, darbenin başarısız olmasında en büyük etken olmuştur. Bayraklar ile meydanlara inen, kamu binalarına, köprülere, havaalanlarına yürüyen silahsız vatandaşlar eli silahlı askerlere sen bu bayrağı korumak, bu bayrağa uzanan elleri kırmak için varsın diye seslenmiş, Türk askerinin Türk bayrağı taşıyan kişilere kurşun atamayacağını haykırmıştır. Aşağıdaki resimler o gece yaşanan gelişmeleri açık ve net olarak göstermektedir.

Fotoğraf 2: Vatandaş askere sen Türk bayrağı taşıyan bu insanlara silah kullanamazsın diye haykırıyor.

Fotoğraf 3: Bu fotoğrafta canları pahasına silahlı ve zırhlı araçların önüne duran ve üstüne çıkan insanlar görülmektedir.

Fotoğraf 4: Fotoğrafta her türlü tehlikeye rağmen vatandaşların ölümü göze alarak tankların ve topların önünde ve üzerinde bu darbeye direndiği görülmektedir.

Darbeciler tarafından bu harekâtın komuta merkezi Ankara'nın Kazan ilçesindeki Akıncı Üssü seçilmiş, darbe oradan yönetilmiştir. Oradan kalkan uçaklar devlet kurumları ve vatandaşlar üzerine bomba yağdırmışlardır. 16 Temmuz da saat 04.30 da Başbakan Binali Yıldırım'ın havadaki uçaklara yere inme talimatı vermesi,

aksi takdirde düşürüleceklerini açıklaması da sonucu değiştirmemiştir. Bu açıklamadan dakikalar sonra da peş peşe Türkiye Büyük Millet Meclisi bombalanmıştır. O anda Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı İsmail Kahraman ve farklı partilerden pek çok milletvekilinin de içinde bulunduğu Türkiye Büyük Millet Meclisi defalarca bombalanmış, bir terör örgütü karargahı bombalanır gibi Türkiye Büyük Millet Meclisine peş peşe mermiler yağdırılmıştır.

Gece boyunca TV ekranlarında görüldüğü daha sonraki haber ve yorumlarda da dile getirildiği üzere o gece farklı yerlerde de halkın üzerine yağmur gibi mermiler yağdırılmıştır. Halkın her türlü feryadına rağmen başta Ankara ve İstanbul olmak üzere farklı yerlerde yapılan bombalama ve silahlı saldırılarda o gece çok sayıda şehit ve yaralı olmuştur. Yaralanma ve ölümlerin büyük kısmı Genel Kurmay Başkanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Milli İstihbarat Teşkilat (MİT), Özel Kuvvetler Komutanlığı, Türksat, İstanbul'daki köprüler ve Cumhurbaşkanlığı Külliyesinde gerçekleşmiştir. Yaralılar arasında sonraki günlerde de meydana gelen ölümler ile 249 kahraman vatan evladı şehit olmuş, (Sabah 2017, 25 Nisan) 2797 vatan evladı da yaralanmıştır (Çağdaş Ses 2017, 24 Nisan). Daha sonra şehit sayısı 251'e ulaşmıştır.

O gecenin tüm vahametine rağmen genç ihtiyar, kadın erkek halkın sokaklara dökülmesi ve bir gül bahçesine girercesine kendisini uçak, helikopter, tank ve top mermilerinin önüne atması darbecilere darbe vurmuş, beklemedikleri bir darbe yemelerine sebep olmuştur (Yavuzer 2018: 74).

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın yapmış olduğu konuşma, vermiş olduğu mesaj ve meydanlara inme çağrısı darbenin seyrini değiştiren ve başarısız olmasına sebep olan çok önemli bir etken olmuştur. Cumhurbaşkanının çağrısı üzerine sokaklara, caddelere, meydanlara, havaalanı ve köprülere giden ve canları pahasına tankların, topların önüne duran ve bombaların hedefi olan milletin kararlı tutumu darbenin başarısız olmasında bir diğer etken olmuştur. 15 Temmuz darbe girişimi sırasında Özel Kuvvetler Komutanlığını (ÖKK) ele geçirmek isteyen cuntacı general Semih Terzi'yi alnından vurarak öldüren ve darbeciler tarafından şehit edilen şehit Astsubay Ömer Halisdemir de darbenin önlenmesinde çok önemli bir rol oynamıştır. Bu örnek davranışıyla Ömer Halisdemir canı pahasına darbecilerin planlarını altüst etmiş ve oyunlarını bozmuştur.

Fotoğraf 5: Ömer Halis Demir.

Darbenin bastırılmasında bir diğer etken de Diyanet İşleri Başkanlığının tüm yurttta ve tüm camilerde gece boyunca belirli aralıklarla sela okutması ve halkı direnişe davet etmesi olmuştur. Periyodik aralıklarla gece boyunca okunan bu selalar halkta ayrı bir coşku yaratmış, uyuyanların uyanması, yatanların kalkması ve evde oturanların meydanlara çıkmasına sebep olmuştur. Darbeci bir Albay'ın camide sela veren görevli için “ŞU İTİN DİLİNİ KESİN GETİRİN” emri de sonucu değiştirmemiştir. Böylece hiçbir darbeye görülmeyen bir halk tepkisi oluşmuş, tankın, topun ve silahın gücü halkın gücüne boyun eğmiştir.

Sonunda darbe başarılı olamamış, hainlerden bir kısmı etkisiz hale getirilmiş, bir kısmı teslim olmuş, bir kısmı da yurtdışına kaçmıştır.

c- 15 Temmuz'da Darbe Bastırıldıktan Sonra Yaşanan Gelişmeler

Darbe bastırıldıktan sonra darbecilerden bir kısmı Yunanistan'a sığınmış, bir kısmı da yurtdışında farklı ülkelere kaçmıştır. Yakalananlar ise birer birer yargıya teslim edilmiştir. Marmaris'te Cumhurbaşkanı öldürmeye giden farklı rütbeli askerlerden büyük kısmı Muğla ili Ula ilçesinde olmak üzere farklı tarihlerde ve farklı yerlerde yakalanarak Yüce Türk Milletinin adaletine teslim edilmiştir.

Darbe gecesinde sosyal medya da çok aktif olarak kullanılmış ve kamuoyu oluşturmuştur. Fetö mensubu ve yanlısı kişi ve grupların ise Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın halkı sokaklara, meydanlara davet etmesinden sonra iç çatışma olabileceği gerekçesi ile o gece sokağa çıkmamaları çağrısında buldukları tespit edilmiştir (Muş vd. 2017: 125-132).

Darbe girişimi başarısız olduktan sonra Amerika'nın Pensilvanya Eyaletinde yaşayan terör örgütü elebaşı Fethullah Gülen 16 Temmuz 2016 tarihinde bütün bu olup bitenler için bir "senaryo" demiş ve devletin bir tezgahı olarak değerlendirmiştir. O kadar ölü ve yaralıyı, onların yakınları ve tüm milletin yaşadıklarını, en önemli devlet kurumlarının kullanılamaz hale gelmesini devletin bir senaryosu olarak niteleyecek kadar alçalmıştır.

15 Temmuz gecesinde başlayan sokağa ve meydanlara sahip çıkma, sonraki günlerde Demokrasi nöbetleri ve demokrasi mitinglerine dönüşmüştür (Muş vd. 2017: 7). 15 Temmuzda başlayan bu Demokrasi nöbetleri ve demokrasi mitingleri boyunca ülke genelinde halk sabahlara kadar evlerine girmemiş, meydanlarda yaptıkları eylemler ile Cumhurbaşkanı, hükümet ve devletin yanında yer alarak yeni bir darbe teşebbüsüne fırsat vermemiştir. Yerel yönetimler ve pek çok Sivil Toplum Kurumu (STK)'lar öncülüğünde 27 gün devam eden bu mitinglere hiçbir zorlama ve baskı olmadan kadın erkek, genç ihtiyar her yaş ve cinsten binlerce, milyonlarca kişi katılmıştır. Günlerce devam eden bu davranışlar ile ülkeye sahip çıkmak başta olmak üzere milli birlik ve beraberliğin en güzel örnekleri verilmiştir. 27 gün süren demokrasi nöbetleri 10 Ağustos'ta sona ermiştir (Muş vd. 2017: 7).

Siyasi darbeye başarılı olamayan hainler daha sonraki günlerde yurtiçi ve yurtdışındaki işbirlikçileri ile beraber ülkenin ekonomisini hedef alan ekonomik darbeler yapmaya kalkmışlardır. Altın ve döviz fiyatlarında yapılan spekülasyonlarla ülkenin ekonomisi kökten sarsılmaya çalışılmıştır. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan halka yeniden bir çağrı daha yapmış, halkı dövizlerini bozdurarak Türk lirası ve altına çevirmelerini istemiştir. Halk bu çağrıya da coşkuyla cevap vermiş, "devletim kazanacaksa ben kaybedeyim" diyen her kesimden binlerce kişi dövizlerini bozdurma yarışına girmiştir. Farklı sektörlerdeki pek çok esnaf da döviz bozdurarak bu yarışa katıldığı gibi, ayrıca döviz bozduranlara da çeşitli promosyonlar vererek, halkı bu konuya teşvik etmişlerdir.

Bunda da başarılı olamayan iç ve dış güçler diğer terör örgütlerini de devreye sokarak yurdun farklı yerlerinde terör eylemleri başlatılmıştır. Başta Cumhurbaşkanı olmak üzere hükümetin, Genel Kurmay'ın ve emniyet güçlerinin kararlı tutumları ile halkın desteği bu oyunu da bozmuş, çok sayıda terörist etkisiz hale getirilmiştir. Cumhurbaşkanı'nın tabiri ile hem FETÖ terör örgütünün hem de diğer terör örgütlerinin inlerine girilmiştir.

Darbe bastırıldıktan sonra yargılama süreçleri başlamış ve yakalananlar Türk adaletine teslim edilmiştir. Bu süreçte devletin her kademesinden ve hemen her kurumdan açığa almalar, gözetim altına almalar, tutuklamalar ve ihraçlar olmuştur. Hiç beklenilmeyen ve tahmin edilmeyen kişilerin FETÖ terör örgütü mensuplarının kullandığı gizli haberleşme ağı olan BYLOCK kullandığı tespit edilmiştir. Yine açığa alınan, tutuklanan ve ihraç edilen kişilerden pek çoğunun kendilerinden kesinlikle böyle

bir şey beklenilmeyen kişiler olması herkeste büyük bir şaşkınlık yaratmış, kimin kime güveneceği konusunda sosyolojik bir kaos ortamının doğmasına sebep olmuştur. Farklı sürelerde devam eden yargılamalar sonunda ise pek çok kişi ağırlaştırılmış müebbet, müebbet ve çeşitli yıllarda hapis cezalarına çarptırılmışlardır. Pek çok kişi de kamu kurum ve kuruluşlarından ihraç edilmiştir.

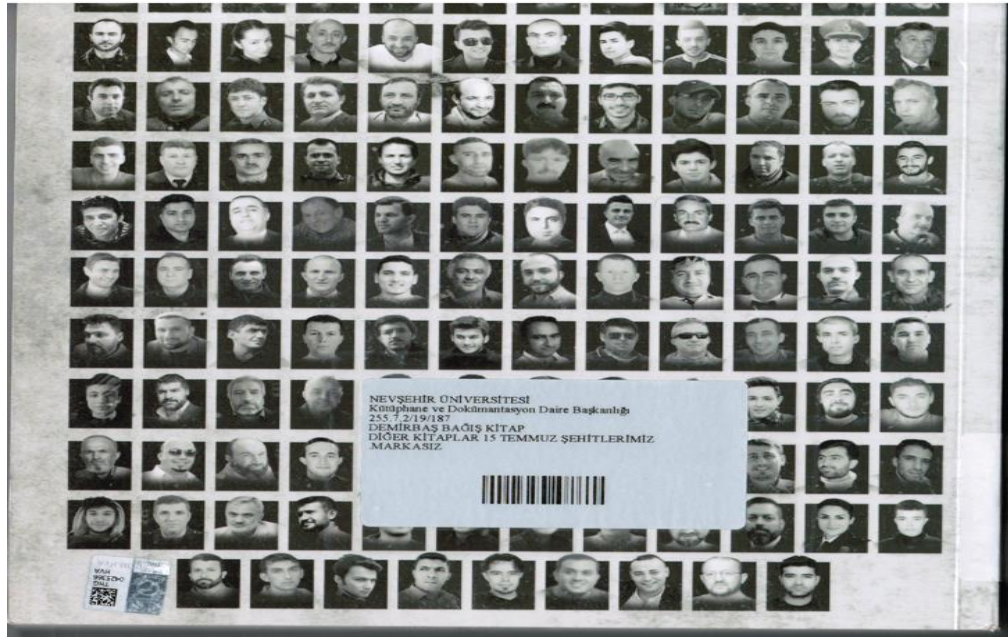
15 Temmuz darbe girişiminden sonraki dönemde Fetö terör örgütü mensup ve yandaşları yurtdışı bağlantıları ve sosyal medya aracılığı ile Türkiye Cumhuriyeti ve Türkiye'deki uygulamalar hakkında olumsuz gelişmeler yaşanması ve Türkiye'nin köşeye sıkıştırılması yoluna başvurmuşlardır. Hükümetin aldığı tedbirler ile bunda da başarılı olamamışlardır. Fetö terör örgütü yandaş ve sempatanlarını kaybetmemek için de çeşitli tedbirlere başvurmuş ve yeniden yapılanma yoluna gitme çalışmalarını devam ettirmişlerdir.

Darbe girişiminin bastırılmasından sonraki günlerde devlet yaraları sarmak konusunda üzerine düşen görevi yerine getirmiş, siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik her türlü önlemleri alma yoluna gitmiştir. Bu hain saldırıda hayatını kaybedenleri demokrasi şehidi olarak kabul etmiş, kendilerine şehit muamelesi yapılmış, aileleri de şehit ailesi olarak kabul edilmiştir. Şehit eş ve çocukları şehitlerin emaneti olarak kabul edilmiştir. Yaralananlar gazi unvanı ile ödüllendirilmiş, kendilerinin sağlığına yeniden kavuşmaları için devletin tüm imkanları seferber edilmiştir. Cumhurbaşkanı, Başbakan, Bakan ve farklı konumlardaki diğer yetkililer ile yerel yöneticiler imkanlar ölçüsünde şehit cenazelerine katılmış, yaralılar da hastanelerde ziyaret edilmiştir. Ayrıca şehit ve gazi yakınları evlerinde ziyaret edilerek acıları paylaşılmış, devlet her alanda kendilerine sahip çıkmıştır. Şehit yakınları ve gaziler ziyaretlerden duydukları memnuniyetlerini dile getirerek “vatan için bir değil, bin can feda olsun” diyerek dünyanın başka yerlerinde emsali görülmeyen örnek tepkilerde bulunmuşlardır. O gece eşini, çocuğunu, kardeşini, anne-babasını kaybeden pek çok kişi böyle zor ve acı bir günde “vatan sağ olsun” diyerek yine dünyanın başka bir yerinde emsali görülmesi çok zor olan örnek davranışlarda bulunmuşlardır. Çocuğunu kaybeden anne babanın “çocuksuz durabiliriz ama vatansız duramayız” diyerek gösterdikleri fedakarlıklar vatan sevgisinin yerini ortaya koymuştur.

Yurt genelinde sokak, cadde, meydan, park, farklı eğitim kademelerindeki okul ve üniversite gibi yerler başta olmak üzere pek çok yere şehitlerin isimleri verilmiş, şehitler milletin gönlünde yaşatılmaya ve ölümsüzleştirilmeye çalışılmıştır. Şehitler ile ilgili kitaplar yayınlanmış, onların fedakarlıkları bu güne olduğu gibi gelecek nesillere de örnek gösterilmeye çalışılmıştır.

Fotoğraf 6: 15 Temmuz şehitlerimiz.

Fotoğraf 7: 15 Temmuz şehitlerimiz.

d- Darbe konusunda dünyadaki tepki

Türk Devleti olarak yıllardan beri müttefik olarak bildiğimiz ve pek çok uluslararası organizelerde de beraber hareket ettiğimiz başta Avrupa ülkeleri ve Amerika Birleşik Devletleri darbe konusunda Türkiye'nin yanında yer almamış, cılız kınama ve Türkiye'ye destek sözleri ile geçtirmişlerdir (Çetin vd. 2017: 206-211). Uzun bir süre hiçbir devlet başkanı, başbakan veya bakan o günlerde Türkiye'ye gelmemiş, Türkiye'ye desteğini güçlü bir şekilde vermemiştir. Darbe tehlikesi geçtikten, milletin kararlılığını ve hükümetin başarısını gördükten sonra peş peşe destek mesajları ve ziyaretler gelmeye başlamıştır. Dost ve müttefik olarak bilinen devletlerin

yöneticileri tarafından yapılan bu yanlışlık ve vefasızlık Cumhurbaşkanı, başbakan ve ilgili bakanlar, sivil toplum kurumları (STK)'lar ve diğer ilgililer tarafından her vesile ile dile getirilmiş, her ortamda bir tokat gibi yüzlerine vurulmuştur. Türk'ün Türk'ten başka dostu olmadığı 15 Temmuz darbesi ile bir kez daha anlaşılmıştır.

e- 15 Temmuz Darbe Girişiminin Türk Siyasi Hayatına Etkileri

15 Temmuz gecesinde ve müteakip günlerde vatanın bölünmez bütünlüğü için hiçbir siyasi düşünce ayımı gözetmeksizin halk sokaklara dökülmüş, günlerce de bu durum devam ettirilmiştir. Vatandaş her zaman olduğu gibi bu zor günde de devletin, Cumhurbaşkanının ve hükümetinin yanında yer almıştır.

Halkın bu tavrı siyasileri de etkilemiş, daha önceden örneği görülmeyen gelişmeler yaşanmıştır. Başka zaman örneği ender görülen bir irade gösterilerek Meclis çatisı altında darbeye karşı ortak tutum sergilenmiştir. Meclis, TBMM Başkanı İsmail Kahraman, AK Parti Grup Başkanı ve Başbakan Binali Yıldırım, CHP Grup Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu, MHP Grup Başkanı Devlet Bahçeli ve HDP Grup Başkanvekili İdris Baluken'in imzasını taşıyan "TBMM ortak bildirisini" yayımladı (Özdemir 2016: 151). TBMM'nin darbe girişimine karşı yayınladığı ortak bildiride, "Bugün olduğu gibi gelecekte de milli iradeye, Gazi Meclise uzanacak her el, karşısında TBMM'nin çelikten iradesini bulacaktır" denilmiştir (Çetin vd. 2017: 250-251). Meclis Başkanı İsmail Kahraman da olağanüstü toplanan TBMM Genel Kurulunda mecliste grubu bulunan tüm siyasi partilerin ortaklaşa hazırlayıp imzaladıkları bu bildiriye okumuştur (Özdemir 2016: 151).

Darbeden sonraki günlerde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Başbakan Binali Yıldırım, CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu ve MHP Genel başkanı Devlet Bahçeli'yi Cumhurbaşkanlığı Külliyesine davet ederek bir toplantı yapmış, 25. 07. 2016 tarihinde yapılan toplantıda durum değerlendirmesi ve alınacak tedbirler görüşülmüştür (TCCB 2021, 30 Temmuz). Bu toplantı vesilesiyle CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu ve MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli ilk defa Cumhurbaşkanlığı Külliyesine gitmiştir.

Fotoğraf 8: Cumhurbaşkanının Başbakan ve parti liderleri ile Cumhurbaşkanlığı Külliyesinde yaptığı toplantıdan bir kare.

Darbe teşebbüsünden sonra 27 gün boyunca meydanlarda yapılan toplantılara parti ayrımı yapmadan her partiden katılımlar devam etmişti. Kamuoyu ve siyasiler arasında da milli bir birlik oluşmuştu. 7 Ağustos 2016 tarihinde de İstanbul Yeni Kapı Meydanında milli birlik ve beraberlik mesajlarının verildiği Yeni Kapı Mitingi yapılmıştır (Yenişafak 2020, 7 Aralık). “Demokrasi ve Şehitler Mitingi” adı verilen Yeni Kapı Mitinginde sadece Türk Bayrağı taşınmış, bayraklarını alan binlerce, milyonlarca kişi meydana koşmuştur. Aşağıdaki resim bu durumu ortaya koymaktadır.

Fotoğraf 9: Yenikapı mitingi.

15 Temmuz 2016 tarihindeki FETÖ terör örgütünün darbe girişimi sonrasında Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın çağrısıyla yurdun dört bir yanında başlayan ve günlerce devam eden demokrasi nöbetleri, 7 Ağustos 2016 da Yenikapı'da yapılan “Demokrasi ve Şehitler Mitingi” ile taçlanmıştır. Mitingden önce Cumhurbaşkanı, TBMM Başkanı, Başbakan, CHP ve MHP liderleri bir araya gelmiş, bu da Türk demokrasi tarihine altın harfler ile yazılan bir kare olmuştur.

Fotoğraf 10: Liderlerden tarihi fotoğraf.

Bu mitinge Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı İsmail Kahraman, Adalet ve Kalkınma Partisi Genel Başkanı ve Başbakan Binali Yıldırım, Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu ve Milliyetçi Hareket Partisi genel başkanı Devlet Bahçeli ile ülkenin maddi ve manevi iki önemli kurumunun yöneticileri olan Genel Kurmay Başkanı Hulusi Akar ve Diyanet İşleri Başkanı Mehmet Görmez de katılmıştır.

Bu mitingde yapılan konuşmalar, verilen mesajlar ve yapılan dualar ile dosta düşmana gözdağı verilmiş, vatan sevgisi ile milli birlik ve beraberliğin en güzel örnekleri sergilenmiştir. Anadolu Ajansının o gece 21.03 geçtiği habere göre Yeni Kapı Mitingine yaklaşık 5 milyon kişi katılmış, dünyada emsali görülmeyen bir katılım ile tepki dile getirilmiştir.

Fotoğraf 11: Yenikapı mitingi

Darbe gecesi ve sonrasında yaşanan o acı gelişmeler hemen herkesi üzmüş, devlet, millet, ülke ve insanlar için onarılması zor yaralar açmıştır. Darbe gecesi ve sonrası günlerde beni en çok etkileyen hatıralarımdan bir tanesini okuyucularıyla paylaşmakta yarar görüyorum. 1998-2003 yıllarında bulunduğum Amerika Birleşik Devletlerinde Maryland Eyaletinde bulunan Prince Georges Community College’da İngilizce derslerine devam ederken Amerikalı beyaz bir hocamın dediği sözleri aktarmak istiyorum. Türkiye’de 2002 yılında yapılan seçimde Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) ilk defa katıldığı seçimden birinci parti olarak çıkmıştı. Durumu değerlendiren beyaz bir Amerikalı hocam “Bu iktidar Türkiye için son bir şanstır. Eğer Türkiye bu şansı iyi kullanırsa geleceğe umutla bakma şansı olacak, eğer bu şansı iyi kullanamazsa Türkiye’nin işi çok zor” demişti. Darbe gecesi ve takip eden günlerde hep bu sözler aklıma geldi. En canlı örneğini yaşadığımız Suriyelilerin neler çektiğini ve başlarına gelenleri her birimiz yakinen biliyoruz. Ülkelerinde yaşanan iç savaştan dolayı bombalara maruz kalarak yıkılan, harap olan evler, köyler, şehirler, yok edilen tarihi, askeri, sosyal, kültürel ve ekonomik tesisler en canlı örnekleriyle hafızlarda yaşamaktadır. Bu kargaşa ve kaos ortamında hayatlarını kaybedenler, evlerini, köylerini ve yaşadıkları yerleri terk edip canlarını kurtarmak için başka yerlere gidenler, gittikleri yerlerde yüzlerine bakılmayıp kabul edilmeyen, gerek memleketlerinde gerekse yollarda açlık ve susuzluktan ölenler, denizde boğulanlar ve soğuktan donarak hayatlarını kaybedenler her gün yüreğimizi dağlamaktadır.

Genel Değerlendirme ve Sonuç

Türk Milleti tarih boyunca esaret görmemiş, hürriyet ve bağımsızlığından da asla ödün vermemiştir. Kurtuluş savaşında ülkenin dört bir tarafının düşman askerlerince kuşatılıp işgal edildiği zor bir dönemde kadın-erkek, genç-ihiyar “ya istiklal ya ölüm”

parolasıyla cepheye koşmuş, Ulu Önder Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün liderliğinde ülke düşmana dar edilmiştir.

1974 Kıbrıs Barış Harekâtında içerideki her türlü siyasi, sosyal ve kültürel ayrıcalıklar bir kenara bırakılmış, top yekûn Kıbrıs Barış Harekâtına destek verilmiştir. Bu destek sayesinde Kıbrıs Türkleri büyük bir kıyımdan kurtarılmış, Kuzey Kıbrıs Türk Devletinin kurulması sağlanmıştır.

15 Temmuz darbe teşebbüsünün yaşandığı gece kadın erkek, genç ihtiyar sokaklara, caddelere, meydanlara, havaalanlarına koşmuş, tankın, topun ve mermilerin önüne kendini siper etmiştir. Kurtuluş savaşında olduğu gibi 15 Temmuzda da esaret altında yaşamaktansa “ya şehit ya da gazi olmak” tercih edilmiş, ülke bu duygularla hainlerden temizlenmiştir.

Takip eden günlerde ülke genelinde yapılan ve günlerce devam eden Demokrasi Mitinglerine yurtdışında yaşayan vatandaşlar da katılmış, kadın-erkek, genç-ihtiyar yüzlerce, binlerce kişi bulunduğu ülkelerde düzenlemiş oldukları gösterilerle devleti ve milleti ile beraber olduğunun en canlı örneklerini sergilemiştir.

Türk milleti tarih boyunca dünyanın neresinde olursa olsun, nerede bir mazlum görse hep onun yanında olmuş, kendi içinde olduğu gibi her yerde, her zaman ve herkes için kara gün dostu olmuştur. Günümüzde de aynı durum devam etmekte ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti dünyadaki tüm mazlum milletlerin umudu olmaya da devam etmektedir. Darbe ile ilgili olarak Türkiye’de yaşanan gelişmeler, Türk Milletini olduğu kadar bu mazlum milletleri de çok üzmüş, dost ve müttefik bildiğimiz ülkelere hiçbir ses çıkmaz iken bu mazlum milletlerde ve pek çok ülkede darbeyi ve darbecileri kınayan ve Türkiye lehinde açıklamalar ve gösteriler yapılmıştır.

15 Temmuz askerî darbe girişiminin ardından İstanbul Bakırköy Cumhuriyet Başsavcılığı ve Anadolu Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından Türk Ceza Kanunu'nun anayasal düzene karşı suçlar kapsamında yer alan ‘cebir ve şiddet kullanarak Türkiye Büyük Millet Meclisini ve Türkiye Cumhuriyeti hükûmetini ortadan kaldırmaya veya görevlerini kısmen veya tamamen yapmasını engellemeye teşebbüs’, ‘Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın öngördüğü düzeni ortadan kaldırmaya veya bu düzen yerine başka bir düzen getirmeye teşebbüs’, ‘halkı, Türkiye Cumhuriyeti hükûmetine karşı silahlı isyana tahrik’ ve ‘cumhurbaşkanına suikast’ suçlarından soruşturma başlatıldı. Daha sonra da soruşturmalar genişletilerek farklı illerde de soruşturmalar başlatıldı. Açılan soruşturma ve davalarda darbe teşebbüsü sürecinde Anayasayı ihlal, Cumhurbaşkanı’na suikast, Yasama Organını Ortadan kaldırmaya Teşebbüs, Türkiye Cumhuriyetini Ortadan Kaldırmaya Teşebbüs, Silahlı Örgütü Yönetmek, Askeri Komutanlıkların Gaspı, Kasten Öldürme, Kasten Öldürmeye Teşebbüs, Mala Zarar Verme, Kamu Malına Zarar Verme, Genel Güvenliğin Kasten Tehlikeye Sokulması, İbadethanelere Zarar Verme ve Kişiyi Hürriyetlerinden Yoksun Kılma suçlarından davalar açılmıştır (Uzun vd. 2017: 63-64).

Soruşturma ve davaların açıldığı günden bu çalışmanın yapıldığı döneme kadar aradan geçen 5 yıl içinde silahlı kuvvetler, emniyet, yargı ve eğitim kurumları başta olmak üzere resmi ve sivil pek çok kurum ve kuruluştan pek çok kişi yargı önüne çıkarılmıştır. Bunların içerisinde pek çok kişi itirafçı olmuş, örgüt ile ilgili önemli bilgiler vermiştir. Yapılan yargılamalar sonunda darbeye karışan veya örgütün içerisinde farklı konumlarda bulunarak örgüt faaliyetlerine destek olan pek çok kişi ağırlaştırılmış müebbet, müebbet ve farklı yıllarda hapis cezalarına çarptırılmıştır. Yine pek çok kişi de kamu kurum ve kuruluşlarından ihraç edilmiş, terör örgütüne destek veren çeşitli dernek, vakıf, finans kurumları, televizyon, radyo ve basın kuruluşlarının faaliyetlerine son verilmiştir.

Gerek itirafçıların vermiş oldukları bilgiler, gerekse farklı yollarla elde edilen veriler doğrultusunda yurtiçinde ve yurtdışında FETO terör örgütüne çeşitli operasyonlar yapılmıştır. Aradan geçen 5 yıl içerisinde Milli İstihbarat Teşkilatının başarılı çalışmaları ile de dünyanın farklı ülkelerinde yaşayan 100'ün üzerinde FETO terör örgütü mensubu yakalanarak Türkiye'ye getirilip Türk adaletine teslim edilmiştir.

5. yılda bir önemli gelişme daha yaşanmış, FETO Terör örgütünün şifreli haberleşme aracı olarak kullandığı Bylock'un lisans sahibi Amerika'da yaşayan ve gerçek adı Alparslan Demir olan, 2011'de ABD vatandaşlığına geçtikten sonra David Keynes adını alan kişi 9 Haziran 2021 tarihinde İstanbul'a gelerek Türk yargısına teslim olmuş, İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığınca yürütülen soruşturmada da sevk edildiği hakimlikçe tutuklanmıştır. Halen yargılamalar devam etmekte olup David Keynes'in vereceği bilgiler ile FETO terör örgütüne çok daha ağır darbelerin vurulması ve örgütün çökertilmesine önemli katkılar sağlanması beklenmektedir.

15 Temmuz Darbe girişiminden bu yana 5 yıl geçmesine rağmen örgütün elebaşı Fethullah Gülen yaşamış olduğu ABD'den hala getirilememiş, bu konuda ABD'ye klasörler dolusu belge gönderilmesi ve her türlü diplomatik girişimlere rağmen bu girişimlerden sonuç alınamamıştır. Bununla beraber Fetö terör örgütünün pek çok üst düzey yöneticisi de yurtdışında yaşamlarını sürdürmeye devam etmektedir.

Türk milleti tarih boyunca çok zor günler atlatmış, onların hepsinden de alınının akı ile çıkmıştır. Bu hain darbe teşebbüsü de milletin feraseti, sağduyusu ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan başta olmak üzere devlet adamlarının kararlı tutumu sayesinde başarı ile etkisiz hale getirilmiştir. 15 Temmuz gecesi ve o gecedeki darbe teşebbüsü ülke, devlet ve millet olarak yaşanan gerçekten zor bir gece ve zor bir sınav idi. Daha önce de ifade edildiği üzere o gecede ölenler, yaralananlar, ölüm ve yaralanmadan kıl payı kurtulanlar oldu. Bombalanan, yıkılan ve harap olup kullanılamaz hale gelen devlet binaları ve diğer tesisler ile özel veya kamuya ait yüzlerce taşıt oldu. O gece yaşanan korku ve panik ise pek çok kişide çeşitli travmalara yol açmıştır. Devlet ve millet olarak da çok ağır bedeller ödenmesine sebep olmuştur

(Yavuzer 2018: 74). Devlet ise bu yaraları sarmak için her türlü tedbiri almış ve almaya devam etmektedir.

29 Ekim 2016 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan 6752 sayılı yasa ile 15 Temmuz günü "Demokrasi ve Millî Birlik Günü" adı altında resmî tatil ilan edildi. Bundan sonra 15 Temmuz tarihi her yıl ülke geneli ve yurtdışı temsilcilikleri başta olmak üzere Türk vatandaş ve soydaşların yaşadığı ülkelerde de büyük coşku ile kutlanmaktadır. Konuyla ilgili konferans, sempozyum, panel ve açık oturumlar düzenlenmekte, o gecede olduğu gibi her yıl 15 Temmuz'u 16 Temmuz'a bağlayan gece yine selalar verilerek o manevi coşku yaşatılmaya çalışılmaktadır. Bunlardan ayrı olarak şehitler, şehitlikler ve şehit aileleri ziyaret edilmekte, Kur'an Kerimler ve Mevlidi Şerifler okunarak dualar yapılmakta, gaziler ve gazi ailelerine sahip çıkılmaktadır. Darbenin 5. yılında da aynı uygulamalar olmuş, her yaş ve cinsten insanlara demokrasi ve milli birlik bilinci aşılanmaya çalışılmıştır.

Çok kötü amaçlarla başlayan bu darbe girişiminin devlet, millet ve vatanın bölünmez bütünlüğü açısından önemli katkıları da olmuştur. Her şeyden önce 15 Temmuz darbe girişimi, daha önceki darbelerin hepsinden farklı gelişmiş, halk ilk defa bir askeri darbeye karşı sokağa, tankların karşısına çıkmış ve ilk kez bir darbeye karşı harekete geçmiştir. Türkiye'nin siyaset ve demokrasi açısından daha önceden tecrübe edilmemiş bir olay yaşanmıştır (Koçak ve Durna 2017: 494). 15 Temmuz darbe girişimi, sadece Türkiye tarihinde değil; dünya tarihinde de eşine az rastlanacak büyüklükte bir işgal girişimi olarak kayıtlara geçti. Fetö terör örgütünün bu millete, bu devlet ve bu ülkeye ihaneti apaçık belli oldu (Çetin vd. 2017). Bu darbe teşebbüsü milletin birlik ve dirliğine vesile olduğu gibi, devletin en hassas noktalarına kadar sızmış ve yerleşmiş hain FETÖ terör örgütü mensuplarının da devlet kademelerinden temizlenmesine sebep olmuştur. Ayrıca her 10 yılda bir darbenin olduğu ülkemizde darbecilere moral ve motivasyon açısından psikolojik olarak ilk defa üstünlük elde edilmiştir. 15 Temmuz, Türkiye'de halkın devreye girerek kendi kaderine sahip çıkması anlamında bir dönüm noktası olmuştur (Alu 2017: 151). Yıllarca din kisvesi altında halkın manevi duygularını istismar eden ve din istismarı yapan FETÖ terör örgütünün din istismarı yaptığı bir kez daha açığa çıkmıştır (Özkan 2017: 1001-1009). 15 Temmuz darbe girişimi Türkiye'deki toplumsal ayrıştırmaları azaltmış, birlik ve beraberlik duygusunu artırmış, milletimizi vatan sevgisi ve demokrasi bilinci etrafında birleştirmiştir (Kaynar ve Su 2017: 1138, 1150-1158). Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın da her vesile ile dile getirdiği gibi Türkiye'de darbeler dönemin sona ermesine vesile olmuştur (Erdoğan 2017: V-VI).

Daha önce de belirtildiği üzere her türlü olumsuzluğuna rağmen bu darbe girişiminin beklenmeyen ve tahmin edilemeyen pek çok faydaları da görüldü. Halk devleti ve milleti ile bir kez daha birlik oldu. Zor gün dostu olduğunu bir kez daha ortaya koydu. Türkün Türk'ten başka dostu olmadığı bir defa daha anlaşıldı. Bu darbe ile Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın her vesile ile dile getirdiği "tek vatan, tek

millet, tek devlet ve tek bayrak” hayaline zarar vermek isteyenler bir kere daha derslerini ve ağızlarının paylarını almış oldular. Bundan sonra böyle bir gaflete düşecek olanlara da Türk Milleti tarafından gerekli mesajlar bir kez daha verilmiş oldu.

Bir başka faydası da çok sinsi bir şekilde devletin silahlı kuvvetler, emniyet, yargı ve eğitim başta olmak üzere hemen her sektöre sızmış ve oralarda çok önemli yerlere gelmiş FETÖCÜ terör elemanları devletten temizlenmiş oldu. Yurtiçi ve yurtdışında yapılan operasyonlar ile de Cumhurbaşkanının tabiri ile inlerine girilmiştir.

Tüm bu güzel sonuca rağmen Mehmet Akif Ersoy’un; “Cenabı Allah bu millete bir daha istiklal marşı yazdırmasın” dileğine bizde “Cenabı Allah bu millete bir daha böyle bir darbe yaşatmasın” temennisiyle katılıyoruz.

STRUCTURED ABSTRACT

In many periods of history and in many parts of the world, different methods have been applied to overthrow the current administration and take over the administration. One of them is a coup. The coup is not just for our country, it is a situation that can be seen in many parts of the world. This situation continues as it is in the past. The last example of this happened on July 15th, 2016 in Turkey.

Coups and/or coup attempts can be seen in history. Some of them have been successful, some have failed. In both cases, serious distress has been experienced in the country in the name of democracy and chaos has been created in the international arena.

During the Republican era, Turkey experienced many coups and the first coup occurred in 1960. At the end of the coup, the electoral government was reduced, and for the first time in Turkey two prime ministers and cabinet ministers were executed. After that, every 10 years there was a coup or coup attempt, apart from these occasional memorandums, sometimes e-notifications and coup attempts were made.

The second black speck in Turkish political history is that the Chief of General Staff and commanders of the Turkish Armed Forces, who were on the commanding stage of the Turkish Armed Forces on March 12, 1971, have given the President to the resignation of the government. As a result, the government has resigned and has had to leave a government mandate that comes with the election.

One other coup in Turkey is the September 12, 1980 coup. On 12 September 1980, the Turkish Armed Forces took over the leadership in command chain. The government was abolished, political parties closed, the president, prime minister, political party leader and other executives arrested. Democracy was suspended by declaring martial law.

There was a long period of 17 years when there was no coup or memorandum after 1980. With the post-modern coup that took place on February 28, 1997,

democracy was once again struck, the government was forced to resign, and the ruling party closure case was opened. In the end, the government was forced to resign, and in the ongoing process, the ruling Refah party was closed down.

Another important development in the Republic of Turkey; On April 27, 2007, the Chief of Staff of the Turkish Armed Forces is publishing a notice at 23:20 on its site. The declaration, which was published on days when the 11th presidential election was to be held and in which the characteristics of the person to be elected were expressed, was perceived as a "memorandum" in the Turkish public opinion. The notice is also called "e-memorandum" because it is provided via the internet. The Chief of the General Staff of the period admitted that he received the text of the declaration personally.

In this study, the coup attempt initiated in Turkey on July 15, 2016 will be discussed, along with other impacts and deficits in our country, and sociological analysis will be conducted.

On July 15, 2016, there was a new coup attempt in the country. It was understood from the course of the consultant that the goal was to overthrow the government and segregate the country from the seizure of power and to tear the country into chaos. In this coup attempt, the main institutions which provide the security of the state and the nation's life, property and honor were targeted. The Special Forces Command, which was specially trained for use in the struggle against the terrorists, and the basic institutions of the state, especially Türksat, which is vital for communication, were bombed in the Republic of Turkey' Presidential Complex, Turkish Grand National Assembly, General Staff, General Directorate of Security, National Intelligence Organization . Bombs and bullets were also poured on the people who opposed these actions. Those who did this were members of the terrorist organization of the FETÖ, who appeared to be a type of group that would not even hurt an ant until that time.

With the coup attempt that took place on the 15th of July, the enemy and the enemy state could not even dare and resort to a lowship. As mentioned before, treacherous attacks have been made on the most sacred, most private and most important places of the country such as the Grand National Assembly of Turkey, the Presidency Complex, the General Staff, the General Directorate of Security, the National Intelligence Organization (MIT), the Special Forces Command and Türksat. These treacherous attacks were worn by both soldiers and policemen, as well as treacherous terrorists who, for years, had eaten bread from Turkish armed forces and police forces, soldiers and police uniforms. Again, these treacherous attacks were made by the enemy with the aircraft of the state, helicopters, tanks, cannons, armored vehicles and military ammunition.

The July 15 coup attempt has been a tough night and a difficult experience, as a country, state and nation. However, many benefits of this coup attempt have also been

seen. Unity was to be seen between folks and nation. True friends were seen easily. It was once again understood that Turks true friends are only Turks. President Recep Tayyip Erdogan's has expressed for many occasion ““One state, one flag, one nation and one country”, has once again taught the lessons to those who want to harm the nation. After that, the necessary messages were once again given by the Turkish Nation to those who would fall into such an aversion.

In the past 5 years, many people from many official and civilian institutions and organizations, especially the armed forces, police, judiciary and educational institutions, have been brought to justice. Many of them became confessors and gave important information about the organization. At the end of the trials, many people who were involved in the coup or supported the activities of the organization by being in different positions within the organization were sentenced to aggravated life sentences, life sentences and imprisonment in different years. Again, many people were expelled discharged from public institutions and organizations, and the activities of various associations, foundations, financial institutions, television, radio and press organizations that supported the terrorist organization were terminated.

This coup attempt, which started with very bad aims, led to the unity of the nation and also caused the members of the terrorist organization, FETO, who settled down to the most sensitive points of the State, to be cleared from the state level. If this coup attempt had not been made in that date but later, it would be inevitable that this terrorist organization would have more serious consequences for the country as it would be possible for the state to have more institutions.

KAYNAKÇA

15 Temmuz Darbesinin Acı Bilançosu Açıklandı.
<http://www.sabah.com.tr/gundem/2016/07/19/15-temmuz-darbesinin-aci-bilancosu-aciklandi>
(25.04.2017)

7 Ağustos Yenikapı Mitingine Kaç Milyon Kişi Katıldı. <http://www.yenisafak.com/7-agustos-yenikapi-mitingine-kac-milyon-kisi-katildi-iste-rakam-h-2507171> (07.12.2020)

Alu, Ali. 2017. “15 Temmuz Darbe Girişiminin Psikolojik Kazanımları”, Uluslararası Darbe Sempozyumu (26-28 Mayıs 2017) Bildiri Kitabı, Adnan Menderes Üniversitesi Yayınları, Aydın, C.1.

Başbakan Binali Yıldırım'dan Açıklama. https://www.ntv.com.tr/turkiye/basbakan-binali-yildirimdan-aciklama,exrsbB_N1UaGVVvOEOjnoA (15.07.2016)

Bircan, Cavit. 2017. Uluslararası Darbe Sempozyumu (26-28 Mayıs 2017) Bildiri Kitabı, Adnan Menderes Üniversitesi Yayınları, Aydın, C.1, IX

Cumhurbaşkanı Erdoğan Açıklama Yaptı.
<http://www.cnnturk.com/video/turkiye/cumhurbaskani-erdogan-aciklama-yapti> (20.04.2017)

Cumhurbaşkanı Erdoğan Siyasi Parti Liderlerini Kabul Etti.
<https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/49763/cumhurbaskani-erdogan-siyasi-parti-liderlerini-kabul-etti.html> (30.07.2021)

Çetin, Fatma; Özkan, Tuba; Aslan, İbrahim Halil ve Keleş, Berna; Taşkın, Sübeyte; Keskin, Ahmet Emre; İnan, Kübra Tanrıverdi ve Ulu, Muhammet Çağrı. 2017. “Darbe Girişimine Dünyadan Tepkiler”, *15 Temmuz Külliyyatı*.

Çetin, Fatma; Özkan, Tuba; Aslan, İbrahim Halil ve Keleş, Berna; Taşkın, Sübeyte; Keskin, Ahmet Emre; İnan, Kübra Tanrıverdi ve Ulu, Muhammet Çağrı. 2017. *15 Temmuz Şehitlerimiz*, *15 Temmuz Külliyyatı*.

Darbe Girişiminde Kaç Kişi Öldü Kaç Kişi Yaralandı.
<http://www.cagdasses.com/guncel/48071/darbe-girisiminde-kac-kisi-oldu-kac-kisi-yaralandi> (24.04.2017)

Erdoğan, Recep Tayyip. 2017. “Cumhurbaşkanımızın Önsözü”, Uluslararası Darbe Sempozyumu (26-28 Mayıs 2017) Bildiri Kitabı, Adnan Menderes Üniversitesi Yayınları, Aydın, C.1.

Fethullahçı Terör Örgütü. 2019. T.C. İçişleri Bakanlığı İç Güvenlik Stratejileri Dairesi Başkanlığı, 2. Basım, Ankara.

Fetö'nün Kuruluşu ve Tarihsel Gelişimi, Fethullahçı Terör Örgütü. 2019. T.C. İçişleri Bakanlığı İç Güvenlik Stratejileri Dairesi Başkanlığı, 2. Basım, Ankara.

Kaynar, Osman ve Su, Şükrü. 2017. “Tanıkların Gözünden 15 Temmuz Darbe Girişiminin Demokrasinin Yerleşmesine ve Milli Bilincin Uyanmasına Etkisi”, Uluslararası Darbe Sempozyumu (26-28 Mayıs 2017) Bildiri Kitabı, Adnan Menderes Üniversitesi Yayınları, Aydın, C.3.

Kırpık, Güray. 2018. “Darbelerin kısa tarihi ve son darbe teşebbüsü 15 Temmuz”, *Halk Şairlerinin Dilinden 15 Temmuz Darbe Girişimi*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara.

Koçak, Hüseyin ve Durna, Fatma Zehra. 2017. “15 Temmuz 2016 Darbe Girişimi ve Türk Toplumunu”, Uluslararası Darbe Sempozyumu (26-28 Mayıs 2017) Bildiri Kitabı, Adnan Menderes Üniversitesi Yayınları, Aydın, C.1.

Muş, Nebi; Gülener, Serdar; Coşkun, İpek; Duran, Hazal ve Ayyaz, M. Erkut. 2017. *Demokrasi Nöbetleri*, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA) Yayınları, İstanbul.

Oğuz, Kürşat. Fethullah Gülen'in Hangi Ülkede Kaç Okulu Var.
<http://www.turkiyegitim.com/fethullah-gulenin-hangi-ulkede-kac-okulu-var-15713h.htm>, HaberTürk, (22.03.2017)

Özdemir, Feridun. 2016. *Tankları Durduran Ebabiller (15 Temmuz Demokrasi Mücadelesinin Ölümsüz Kahramanları)*. AZ Kitap.

Özkan, Mustafa. 2017. “15 Temmuz Askeri Darbe Girişiminde Din İstismarı”, Uluslararası Darbe Sempozyumu (26-28 Mayıs 2017) Bildiri Kitabı, Adnan Menderes Üniversitesi Yayınları, Aydın, C.3.

Uzun, Cem Duran; Akgün, Mert Hüseyin ve Yücel, Hasan. 2017. “FETÖ'nün Kuruluşu ve Devlete Yerleşmesi”, *İddianamelerde 15 Temmuz Darbe Girişimi ve Fetö*, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA) Yayınları, İstanbul.

Yavuzer, Hasan. 2018. “Darbeler-Muhtıralar ve Yaşanan Travmalar”, *Terör ve Uyuşturucu Madde Şiddeti*, Hegem Vakfı Yayınları, Ankara.

Fotoğraf 1: Cumhurbaşkanı Erdoğan Açıklama Yaptı. <https://www.cnnturk.com/video/turkiye/cumhurbaskani-erdogan-aciklama-yapti> (16.07.2016)

Fotoğraf 2: Vatandaş askere sen Türk bayrağı taşıyan bu insanlara silah kullanamazsın diye haykırıyor. <http://www.ahaber.com.tr/galeri/turkiye/15-temmuzun-unutulmayan-fotograflari/14>

Fotoğraf 3: Bu fotoğrafta canları pahasına silahlı ve zırhlı araçların önüne duran ve üstüne çıkan insanlar görülmektedir. <http://www.ahaber.com.tr/galeri/turkiye/15-temmuzun-unutulmayan-fotograflari/14>

Fotoğraf 4: Fotoğrafta her türlü tehlikeye rağmen vatandaşların ölümü göze alarak tankların ve topların önünde ve üzerinde bu darbeye direndiği görülmektedir. <http://www.ahaber.com.tr/galeri/turkiye/15-temmuzun-unutulmayan-fotograflari/14>

Fotoğraf 5: Ömer Halis Demir. <http://aa.com.tr/tr/15-temmuz-darbe-girisimi/kahraman-astsubay-halisdemirin-tatbikat-fotograflari-ortaya-cikti/658011> (27.11.2020)

Fotoğraf 6: Çetin, Fatma; Özkan, Tuba; Aslan, İbrahim Halil ve Keleş, Berna; Taşkın, Sübeyte; Keskin, Ahmet Emre; İnan, Kübra Tanrıverdi ve Ulu, Muhammet Çağrı. 2017. *15 Temmuz Külliyesi*.

Fotoğraf 7: Çetin, Fatma; Özkan, Tuba; Aslan, İbrahim Halil ve Keleş, Berna; Taşkın, Sübeyte; Keskin, Ahmet Emre; İnan, Kübra Tanrıverdi ve Ulu, Muhammet Çağrı. 2017. *15 Temmuz Külliyesi*.

Fotoğraf 8: Cumhurbaşkanı'nın Başbakan ve parti liderleri ile Cumhurbaşkanlığı Külliyesinde yaptığı toplantıdan bir kare. <http://www.iha.com.tr/haber-cumhurbaskanligi-kulliyesinde-liderler-zirvesi-575720/> (10.06.2021)

Fotoğraf 9: Yenikapı mitingi. <http://www.ahaber.com.tr/galeri/turkiye/rakamlarla-tarihi-yenikapı-mitingi> (17.05.2021)

Fotoğraf 10: Liderlerden tarihi fotoğraf. <http://www.milliyet.com.tr/son-dakika-haberleri-demokrasi-siyaset-2290903/> (19.06.2021)

Fotoğraf 11: Yenikapı mitingi. <http://www.ahaber.com.tr/galeri/turkiye/rakamlarla-tarihi-yenikapı-mitingi> (17.05.2021)